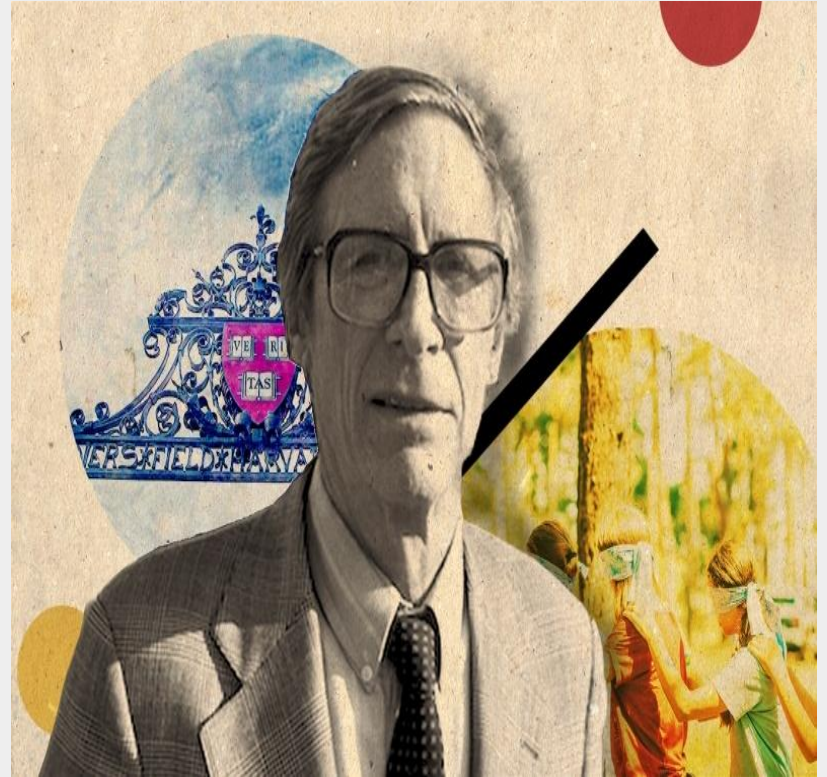

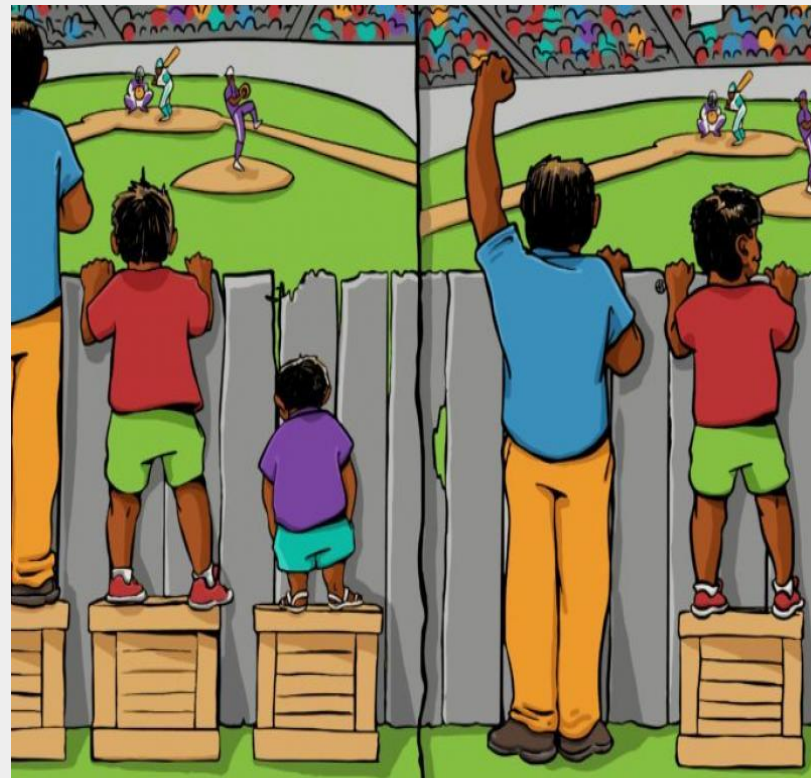
Μάθημα 3ο: Ο εξισωτικός φιλελευθερισμός του Ρωλς

Διδάσκων:
Βαγγέλης Παπαδημητρόπουλος

Σκοπός του μαθήματος

Η κατανόηση των βασικών στοιχείων του εξισωτικού φιλελευθερισμού του Ρωλς

Βασικές προκείμενες της πολιτικής φιλοσοφίας του Ρωλς (1921-2002)

- Αντίθεση στον ωφελιμισμό
- Αναγωγή της δικαιοσύνης σε πρωταρχική πολιτική αξία > **η προτεραιότητα του ορθού έναντι του καλού**
- Διατύπωση μιας θεωρίας της δικαιοσύνης ως ακριβοδικία
- Θεμελίωση της δικαιοσύνης στις έννοιες της ορθολογικότητας, της ατομικότητας και του πλουραλισμού των αξιών
- Εδραίωση της δικαιοσύνης σε ένα υποθετικό κοινωνικό συμβόλαιο που διέπεται από τις ακόλουθες αρχές:
 - την πρωταρχική θέση ισότητας
 - το πέπλο άγνοιας
 - την αρχή της διαφοράς
- Διατύπωση μιας διαδικαστικής έννοιας της δημοκρατίας που εδράζεται σε έναν εξισωτικό φιλελευθερισμό

Αντίθεση στον ωφελιμισμό

Ωφελιμισμός (Μπένθαμ, Μιλ) = η ευτυχία είναι η πρωταρχική πολιτική και ηθική αξία της κοινωνίας.

≠

Δεοντολογικός φιλελευθερισμός (Καντ, Ρωλς) = η δικαιοσύνη είναι η πρωταρχική πολιτική και ηθική αξία της κοινωνίας.

Η έννοια της ευτυχίας είναι υποκειμενική και είναι άδικο να επιβάλλεται μια υποκειμενική αντίληψη του καλού σε μια άλλη υποκειμενική αντίληψη του καλού.

Η ωφελιμιστική αρχή της μέγιστης ευτυχίας για τον μέγιστο αριθμό ανθρώπων είναι άδικη γιατί υποσκάπτει τα δικαιώματα των μειοψηφιών.

Η έννοια της γενικής ευημερίας αντιστρατεύεται αντί να θεμελιώνει και να προστατεύει τη δικαιοσύνη.

Οι άνθρωποι έχουν διαφορετικές απόψεις ως προς τον εμπειρικό σκοπό της ευτυχίας και σε τι αυτός συνίσταται, με αποτέλεσμα, σε ό, τι αφορά την ευτυχία, η βούλησή τους να μην μπορεί να ευθυγραμμιστεί με κάποια κοινή αρχή ή με κάποιο εξωτερικό νόμο που να εναρμονίζει την ελευθερία όλων.

Καντ, Μεταφυσική των Ηθών

Προτεραιότητα του ορθού (δικαιοσύνη) έναντι του καλού

Η δικαιοσύνη δεν είναι μια αξία μεταξύ άλλων, αλλά η πρωταρχική πολιτική και ηθική αξία, γιατί οι αρχές της εξάγονται ανεξάρτητα από επιμέρους εμπειρικούς και υποκειμενικούς σκοπούς.

Μόνο όταν οι αρχές μου δεν προϋποθέτουν κάποιο συγκεκριμένο εμπειρικό σκοπό είμαι ελεύθερος-η να ακολουθήσω τους σκοπούς μου σε συνάρτηση με την ελευθερία όλων των άλλων.

Η βάση της δικαιοσύνης δεν βρίσκεται στο εμπειρικό αντικείμενο ή τέλος της πράξης, αλλά **στο Υποκείμενο > στη δυνατότητα της αυτόνομης βούλησης.**

Το Υποκείμενο προϋποτίθεται κάθε εμπειρίας ως η ενότητα της εμπειρίας στο επίπεδο της αυτο-συνείδησης.

Καντ, Μεταφυσική των Ηθών

Για τον Ρωλς, όπως και για τον Καντ, το ορθό (δίκαιο) προηγείται του καλού για δύο λόγους:

1. Συγκεκριμένα ατομικά δικαιώματα ή θεωρήσεις του καλού (π.χ. ευτυχία) υποσκάπτουν το γενικό καλό. π.χ. μονομαχίες μεταξύ ζώων και μονομάχων που χαροποιούν το κοινό (σαδισμός).
2. Οι αρχές της δικαιοσύνης που ρυθμίζουν τα δικαιώματα δεν εξαρτώνται στη θεμελίωσή τους από καμία επιμέρους σύλληψη της καλής ζωής. Δεν επιτρέπεται μια ορισμένη σύλληψη του αγαθού να ανάγεται σε ΜΙΑ ΚΟΙΝΗ σύλληψη του αγαθού για όλη την κοινωνία.

Καντ και Ρωλς

Ο Ρωλς αφαιρεί τις καντιανές μεταφυσικές προκείμενες του υπερβατολογικού ιδεαλισμού του Υποκειμένου, για να υποστηρίξει μια εκδοχή δεοντολογικού φιλελευθερισμού σε πιο εμπειρικές βάσεις.

Διατηρεί την καντιανή έννοια του “αδέσμευτου εαυτού”, αλλά την ενσωματώνει σε μια θεωρία ενός λελογισμένου εμπειρισμού και πλουραλισμού.

Μεταστρέφει τον μεταφυσικό ιδεαλισμό του Υποκειμένου στις εμπειρικές προκείμενες της ορθολογικότητας, της ατομικότητας και του πλουραλισμού των αξιών.

Από τη μεταφυσική παραγωγή (deduction) - σκέφτομαι άρα υπάρχω ως έλλογον - και τη συνακόλουθη ηθική συνεπαγωγή του Καντ στην υπαγωγή της Ηθικής στην ορθολογική εμπειρική θεωρία του Ρωλς.

Η πρωταρχική θέση και το πέπλο της άγνοιας

Υποθετικό κοινωνικό συμβόλαιο = ένα Αρχιμήδειο σημείο για να αξιολογήσουμε και οργανώσουμε πολιτικά τη βασική δομή της κοινωνίας.

Η πρωταρχική θέση είναι ένα νοητικό πείραμα που βασίζεται στην ιδέα ότι η δικαιοσύνη ως ακριβοδικία προϋποθέτει την άγνοια.

Πέπλο της άγνοιας > σε μια υποθετική πρωταρχική θέση θέσπισης από κοινού ενός συμβολαίου συμβίωσης σε κοινωνία οι άνθρωποι δεν γνωρίζουν σε ποιά φυσική, κοινωνική, οικονομική, ιδεολογική και θρησκευτική κατάσταση βρίσκονται.

Στην πρωταρχική θέση οι άνθρωποι δεν γνωρίζουν τις ιδιαίτερες κλίσεις τους, τα ταλέντα, τις προτιμήσεις και τα συμφέροντά τους.

Αν κανείς μας δεν γνώριζε κανένα από αυτά τα στοιχεία - τάξη, θρησκεία, συμφέρον, ιδεολογία, βιολογία -, θα επιλέγαμε, στην πραγματικότητα, από μια πρωταρχική θέση ισότητας. Εφόσον κανείς δεν θα είχε μια ανώτερη διαπραγματευτική θέση, οι αρχές στις οποίες θα συμφωνούσαμε θα ήταν δίκαιες.

Με το να διασφαλίζει ότι κανένας δεν γνωρίζει τη θέση του στην κοινωνία, τα πλεονεκτήματα ή τις αδυναμίες του, τις αξίες ή τους σκοπούς του, το πέπλο της άγνοιας διασφαλίζει ότι κανείς δεν μπορεί να εκμεταλλευθεί, ακόμη και άθελά του, μια ευνοϊκή θέση διαπραγμάτευσης.

Σαντέλ, Δικαιοσύνη. Τι Είναι το Σωστό;

Το πέπλο της άγνοιας διασφαλίζει την ισότητα της ισχύος και της γνώσης που απαιτεί η πρωταρχική θέση.

Η δικαιοσύνη προϋποθέτει την ισότητα και την αμεροληψία.

Η πρωταρχική θέση διαμορφώνει τις συνθήκες υπό τις οποίες ελεύθεροι και ισότιμοι άνθρωποι θα συμφωνήσουν ως προς αυτό που ο Ρωλς αποκαλεί ακριβοδίκαιους όρους κοινωνικής συνεργασίας. Η κοινωνία, για τον Ρωλς, θα πρέπει να γίνεται αντιληπτή ως ένα ακριβοδίκαιο σχήμα συνεργασίας μεταξύ ελεύθερων και ισότιμων πολιτών, και η πρωταρχική θέση διαμορφώνει ή αναπαριστά αυτή τη σύλληψη.

Swift, Πολιτική Φιλοσοφία

Αρχική κατάσταση κοινωνίας = ατομικότητα, πλουραλισμός συμφερόντων

Κοινωνικό συμβόλαιο = αποφυγή σύγκρουσης συμφερόντων μέσω της κοινωνικής συνεργασίας που εξασφαλίζει την αμοιβαιότητα των συμφερόντων

Τι γνωρίζουν οι άνθρωποι στην πρωταρχική θέση ισότητας;

Η δικαιοσύνη προϋποθέτει μια στοιχειώδη ορθολογικότητα και ελευθερία > ικανότητα να σχηματίζουμε, να αναθεωρούμε και να επιδιώκουμε μια αντίληψη για το αγαθό.

Η ορθολογικότητα, η ελευθερία και η ισότητα τίθενται ως εμπειρικά και όχι υπερβατολογικά δεδομένα ≠ Καντ.

Για να ασκήσουν την ορθολογικότητα οι άνθρωποι σε συνθήκες αρχικής ισότητας, χρειάζονται ορισμένα αγαθά παντός σκοπού, αυτά που ο Ρωλς αποκαλεί “πρωταρχικά αγαθά”, δηλαδή τις ελευθερίες, τις δυνατότητες, το εισόδημα και τον πλούτο, καθώς και τον αυτοσεβασμό > **ισχνή θεωρία του αγαθού (thin theory of the good)**

αντίφαση, κυκλικότητα ως προς την προτεραιότητα του ορθού έναντι του αγαθού;

Ποιές αρχές θα συμφωνούσαμε να δεχθούμε σε μια αρχική κατάσταση ισότητας;

1. Κάθε άνθρωπος θα έχει ίσο δικαίωμα στο πλέον εκτεταμένο συνολικό σύστημα βασικών ελευθεριών, που είναι συμβατό με ένα παρόμοιο σύστημα ελευθερίας για όλους > **ελευθερία**
2. Οι κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες ρυθμίζονται έτσι ώστε συγχρόνως α) να ωφελούν όσο το δυνατόν περισσότερο τους λιγότερο ευνοημένους, και β) να συναρτώνται με αξιώματα και θέσεις ανοιχτά σε όλους υπό συνθήκες ακριβοδίκαιης ισότητας ευκαιριών > **ισότητα**

Ρωλς, Θεωρία της Δικαιοσύνης

Τέσσερις αντίπαλες θεωρίες διανεμητικής δικαιοσύνης

1. Το φεουδαρχικό σύστημα ή το σύστημα των καστών: μια παγιωμένη ιεραρχία που βασίζεται στη γέννηση.
2. Η ελευθεριακή θεωρία: ελεύθερη αγορά με τυπική ισότητα ευκαιριών.
3. Η αξιοκρατική θεωρία: ελεύθερη αγορά με ακριβοδίκαιη ισότητα ευκαιριών.
4. Η εξισωτική θεωρία: η αρχή της διαφοράς του Ρωλς.

Το επιχείρημα της ηθικής αυθαιρεσίας

Πίσω από το επιπρόσθετο του πλούτου της άγνοιας βρίσκεται το επιχείρημα ότι η κατανομή του εισοδήματος και των ευκαιριών δεν θα πρέπει να βασίζεται σε παράγοντες που είναι αυθαίρετοι από ηθική άποψη.

Το φεουδαρχικό σύστημα είναι αυθαίρετο γιατί βασίζεται **στην τύχη της κληρονομικότητας**.

Η ελευθεριακή θεωρία εισάγει την τυπική ισότητα των ευκαιριών αλλά είναι αυθαίρετη γιατί αγνοεί την **πιο ευνοϊκή εκκίνηση στην κοινωνία**.

Η αξιολογική θεωρία εξασφαλίζει το **ίσο σημείο εκκίνησης (ίσες εκπαιδευτικές ευκαιρίες)** στην κοινωνία αλλά είναι αυθαίρετη γιατί δεν εξαλείφει τόσο **την τυχαία άρα και άνιση διανομή φυσικών χαρισμάτων όσο και την ιστορική και κοινωνική τυχαιότητα**. Αυτός-η που γεννιέται σε μια πλούσια οικογένεια έχει περισσότερες πιθανότητες να βελτιώσει τη θέση του κοινωνικά σε σχέση με αυτόν-η που γεννιέται σε μια φτωχή οικογένεια.

Η αρχή της διαφοράς

Επιτρέπονται μόνο εκείνες οι κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες που αποβαίνουν προς όφελος των λιγότερο ευνοημένων μελών της κοινωνίας.

Παράδειγμα 1. Η παροχή ανώτερων αμοιβών στους γιατρούς σε σύγκριση με τους οδηγούς λεωφορείων συμβάλλει στη βελτίωση της κατάστασης εκείνων που μειονεκτούν - αυξάνοντας την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας στους φτωχούς.

Παράδειγμα 2. Ο πλούτος του Μάικλ Τζόρνταν ή του Μπιλ Γκέιτς δικαιολογείται στο πλαίσιο μιας αναδιανεμητικής δικαιοσύνης που φορολογεί τους πλούσιους για να προσφέρει περίθαλψη, εκπαίδευση και κοινωνική πρόνοια στους φτωχούς.

Η αρχή της διαφοράς συνιστά, στην πραγματικότητα, μια συμφωνία να θεωρείται η **διανομή των φυσικών δεξιοτήτων** ως ένα, σε κάποιο βαθμό, **κοινό κεφάλαιο** και να απολαμβάνει καθένας τα μεγαλύτερα κοινωνικά και οικονομικά ωφελήματα που καθιστούν δυνατά οι συμπληρωματικότητες αυτής της διανομής. Όσοι έχουν ευνοηθεί από τη φύση, οποιοσδήποτε κι αν είναι, μπορούν να επωφεληθούν από την καλοτυχία τους μόνον υπό όρους που βελτιώνουν την κατάσταση αυτών που έχουν αδικηθεί. Οι ευνοημένοι από τη φύση δεν πρέπει να αποκομίζουν κέρδη απλώς επειδή είναι πιο προικισμένοι, αλλά μόνο για να καλύψουν το κόστος της κατάρτισης και της παιδείας και για να χρησιμοποιήσουν τα φυσικά τους χαρίσματα με τρόπους που βοηθούν, επίσης, και τους λιγότερο τυχερούς. **Κανένας δεν αξίζει μια μεγαλύτερη φυσική ικανότητα ούτε είναι άξιος μιας πιο ευνοϊκής εκκίνησης στην κοινωνία.** Φυσικά, αυτός δεν είναι λόγος για να αγνοήσει κανείς και - πολύ λιγότερο - να απαλείψει αυτές τις διακρίσεις. Αντίθετα, η βασική διάρθρωση μπορεί να διαρρυθμιστεί έτσι ώστε αυτές οι τυχαιότητες να λειτουργούν προς όφελος των λιγότερο τυχερών.

Ρωλς. Η Θεωρία της Δικαιοσύνης

Η διαδικαστική θεωρία της δημοκρατίας

Παρότι ο Ρωλς γενικά απέφυγε ευθείες αναφορές σε συγκεκριμένες πολιτικές κατευθύνσεις, το έργο του έχει ευρέως ερμηνευθεί ως η φιλοσοφική θεμελίωση ενός εξισωτικού φιλελευθερισμού, έτσι όπως ατελώς έχει εκδηλωθεί στο μοντέρνο μεταπολεμικό καπιταλιστικό κράτος πρόνοιας ή σε μια προσανατολισμένη στην αγορά σοσιαλδημοκρατία.

Η θεωρία της δικαιοσύνης του Ρωλς σκιαγραφεί ένα δημοκρατικό καθεστώς: η δικαιοσύνη ως ακριβοδικία απαιτεί θεσμούς που εξασφαλίζουν και προστατεύουν μια **δέσμη δημοκρατικών δικαιωμάτων**, συμπεριλαμβανομένων **των ίσων πολιτικών ελευθεριών της συμμετοχής, συνάθροισης, αυτοσυνείδησης και έκφρασης**.

Ο Ρωλς περιγράφει μια κοινωνία που κινητοποιείται από ένα ήθος ισότητας και δημόσιας αναγνώρισης όλων των μελών της κοινωνίας ως ελεύθερων και ίσων συνδιαμορφωτών της βασικής δομής της κοινωνίας. Η θεωρία του Ρωλς περιγράφει μια **διαβουλευτική δημοκρατία**: μια κοινωνία συνειδητοποιημένων έλλογων πολιτών που δεσμεύονται σε στρατηγικές δικαιολόγησης που σέβονται την ελευθερία και την ισότητα όλων των υπολοίπων.

Φιλελεύθερο κράτος και ουδετερότητα

Η θεωρία δικαιοσύνης του Ρωλς προασπίζεται ενός κράτους που είναι ουδέτερο ως προς το τι είναι καλό και κακό γενικά για την κοινωνία ως σύνολο. π.χ. ανεξιθρησκία. Το ορθό (δίκαιο) προηγείται του αγαθού.

Το κράτος ως αμερόληπτος διαιτητής που εξασφαλίζει την τήρηση των κανόνων του παιχνιδιού και παρέχει ένα ακριβοδίκαιο πλαίσιο εντός του οποίου το άτομο αφήνεται ελεύθερο να επιδιώκει τι θεωρεί καλό για το ίδιο με τον δικό του τρόπο.

Το κράτος του Ρωλς υιοθετεί **μια ισχυρή θεωρία του αγαθού > την ελευθερία και την ισότητα ως προς τη διαμόρφωση του νόμου >** ως ελευθερία νοείται η ικανότητα να σχηματίζουμε, να αναθεωρούμε και να επιδιώκουμε μια αντίληψη περί του αγαθού.

Κριτική στον Ρωλς

- Ο δεοντολογικός φιλελευθερισμός του Ρωλς δεν μπορεί να αποφύγει τις δυσκολίες που συνδέονται με το Καντιανό Υποκείμενο. Το Υποκείμενο δεν μπορεί παρά να είναι κοινωνικό και διυποκειμενικό προϊόν. Είμαστε αναπόσπαστα μέλη μιας ιστορικής κοινωνίας, κοινότητας, οικογένειας, τάξης, εθνότητας, θρησκείας, κλπ.
- Δεν μπορούμε να εξέλθουμε της κοινωνίας που ζούμε για να συμφωνήσουμε σε μια αμερόληπτη διαδικαστική θεωρία δικαιοσύνης. Δεν μπορούμε να απεκδυθούμε τις υφιστάμενες προκαταλήψεις, συμφέροντα και σχέσεις εξουσίας.
- Κάθε διαδικασία ενέχει και μια εμπειρικά τοποθετημένη περιεχομενική αξία. Ήδη η επιλογή μιας διαδικασίας έναντι μιας άλλης είναι μια επιλογή αξίας ανάμεσα σε άλλες πιθανές αξίες. Το πώς θα αποφασίσουμε εξυπηρετεί πάντα συγκεκριμένα συμφέροντα. Η ίδια η διαδικασία είναι ένα συμφέρον.
- Η ισχυρή θεωρία του αγαθού του Ρωλς είναι προκατειλημμένη ως προς τις αξίες και σχέσεις εξουσίας του καπιταλισμού: το εισόδημα και τον πλούτο.

ΣΥΝΟΨΗ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ

- Δεοντολογικός φιλελευθερισμός: η αντίθεση του Ρωλς στον ωφελιμισμό
- Διαφορά δεοντολογικού φιλελευθερισμού Καντ και Ρωλς
- Η πρωταρχική θέση και το πέπλο της άγνοιας στον Ρωλς
- Τι γνωρίζουν οι άνθρωποι στην πρωταρχική θέση ισότητας;
- Οι αρχές της πρωταρχικής θέσης ισότητας
- Τέσσερις αντίπαλες θεωρίες διανεμητικής δικαιοσύνης
- Το επιχείρημα της ηθικής αυθαιρεσίας
- Η αρχή της διαφοράς
- Η διαδικαστική θεωρία της δημοκρατίας
- Φιλελεύθερο κράτος και ουδετερότητα
- Κριτική στον Ρωλς